

УДК 37.02/913(100)

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ГЕОГРАФІЯ: РЕГІОНИ І КРАЇНИ»

Герасименко Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-0127-0953

E-mail: oksana_gerasimenko@ukr.net

Розглянуто актуальне питання сучасної дидактики. Виокремлено сучасні педагогічні технології при вивченні курсу «Географія: регіони і країни». Дослідження проведено серед слухачів курсів післядипломної освіти спеціальності «Середня освіта (Географія)» методом абстрагування, анкетного опитування, інтерв'ю. Детально проаналізовано дефініції «навчання», «педагогічні технології». Основними результатами роботи визначено педагогічні технології, які в сучасних умовах слугують основою міцних знань старшокласників із географії, стають підґрунтям у формуванні професійного потенціалу вчителя.

***Ключові слова:** педагогічні технології, технології програмованого навчання, технології комунікативно-діалогової діяльності, технології ігрової діяльності, технології проектної діяльності, застосування графічних сигналів, технології диференційованого навчання, технології перспективно-випереджувального навчання, технології розвивального навчання, технології проблемного навчання, технології сугестивного навчання, технології інтерактивного навчання, комп'ютерна технологія навчання.*

MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF «GEOGRAPHY: REGIONS AND COUNTRIES» STUDY

Herasymenko Oksana, PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Geography and Methods of its Teaching, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-0127-0953

E-mail: oksana_gerasimenko@ukr.net

The actual issue of the use of pedagogical technologies in studying the course "Geography: Regions and Countries" is considered. The purpose of the work is to identify the pedagogical technologies that teachers practice in their daily activities. The study was conducted among the students of the courses of postgraduate education in the specialty 014.07. Secondary education (Geography). To determine the real possibilities of the pedagogical system of postgraduate education of geography teachers, a set of methods was applied: methods of analysis, synthesis, modeling, generalization, abstraction, methods of objective observation, self-report, questionnaire, and interview. The author of the article considers in detail the definitions of "teaching" and "pedagogical technology". She explains the essence of programmed learning technology, technology of communicative-dialogue activity, technology of game activity, technology of project activity, application of graphical signals, technology of differentiated learning, technology of perspective-ahead learning, technology of educational training, technology of problem learning, technology of suggestive learning, technology of interactive computer technology teaching for high school geography students.

The main results of the work are defined as pedagogical technologies, which in modern conditions serve as the basis of strong knowledge of students, become the basis for the formation of professional potential of teachers.

Keywords: pedagogical technologies, technologies of programmed learning, technologies of communicative-dialogue activity, technologies of game activity, technologies of project activity, application of graphic signals, technologies of differentiated learning, technologies of perspective-ahead learning, technologies of educational training, technologies of problem learning, technologies of suggestive learning, interactive learning technologies, computer learning technology.

Період суспільно-політичних та соціально-економічних зрушень, що відбуваються в Україні, супроводжується становленням нової системи освіти, орієнтованої на кращі європейські зразки, які визначають зміну освітньої парадигми в цілому і кожного предмета зокрема. Пропонується інший зміст, інші підходи, інший педагогічний менталітет.

Стійкий розвиток регіонів, країн і світу, глобальні проблеми людства розглядає географія. Курс «Географія: регіони і країни» є інтегрованим предметом, який вивчає як навколишнє середовище і соціум, так і демографію, етнографію, основи технологій виробництва, географію транспорту, туризму, релігієзнавство та ін. Значна роль належить методиці навчання як предмета, який формує в теперішніх учнів цілісне уявлення про світ і процеси, які в ньому відбуваються. У цих умовах учителю необхідно орієнтуватися в широкому діапазоні сучасних педагогічних технологій.

Нова система загальної середньої освіти, опираючись на Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (2019) [16], Закон України «Про освіту» (2017) [15], Концепцію нової української школи (2016) [10], потребує змін у педагогічній теорії та практиці освітнього процесу. Саме тому використання педагогічних технологій у сучасному закладі освіти, на нашу думку, є важливим у роботі вчителя, зокрема при викладанні курсу «Географія: регіони і країни».

У методиці географії накопичений значний досвід застосування різноманітних методів і технологій навчання. Психолого-педагогічні проблеми технології навчання стали предметом досліджень С. Гончаренка, А. Кіктенко, Т. Назарової, А. Нісімчук, О. Падалки, О. Пехоти, Г. Селевко, О. Смолюк, М. Ярмаченка та ін. В інтерпретаційних працях науковці досліджували технологію програмованого навчання (П. Гальперін, Л. Ланда, А. Матюшкін, Н. Тализіна), технологію комунікативно-діалогової діяльності учнів, запис структурно-логічних конспектів (Л. Вішнікіна), технологію диференційованого навчання (М. Гузик, І. Закатова), технологію ігрової діяльності (К. Ушинський, П. Блонський, С. Рубінштейн, Д. Ельконін, К. Гросс, Ф. Шіллер, Г. Спенсер, К. Бюлер, З. Фрейд і Ж. Піаже), технологію проєктної діяльності, проблемного навчання (І. Лернер, Дж. Дьюї, М. Махмутова, А. Кузнецов), технологію застосування графічних сигналів (В. Шаталов, М. Винокур, П. Барабоха, О. Аксьонова, О. Скуратович, Л. Підоріна), технологію перспективно-випереджувального навчання (С. Лисенкова, О. Браславська, О. Герасименко), технологію розвивального навчання (Д. Ельконіна, В. Давидова), технології сугестивного навчання (Г. Лозанов, С. Пальчевський), структурно-інформаційні схеми, комп'ютерні технології (С. Кобернік), технології інтерактивного навчання (О. Пометун, Л. Пироженко, Л. Колісник, О. Комар, В. Ягоднікова та ін.). Під час аналізу наукових джерел не виявлено праць, у яких було б системно висвітлено технології навчання, що застосовують при вивченні курсу «Географія: регіони і країни».

Мета статті – визначення сучасних педагогічних технологій при вивченні курсу «Географія: регіони і країни», які вчителі-практики застосовують у повсякденній діяльності.

Дослідження проводилось серед слухачів курсів післядипломної освіти зі

спеціальності 014.07. Середня освіта (Географія). Досягнення мети дослідження уможливило використання комплексу методів: аналізу, синтезу, моделювання, узагальнення, абстрагування, анкетного опитування, інтерв'ю.

Для глибшого осмислення й оцінки педагогічної технології навчання з'ясуємо поняття «педагогічні технології навчання», що об'єднує два поняття: «навчання» і «педагогічні технології». Проаналізуємо кожне.

«Український педагогічний словник» С. Гончаренка подає таке визначення: «навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини. Процес двосторонній: діяльність учня – учіння і діяльність учителя – викладання. Виконує центральну функцію в розумовому розвитку й підготовці учнів до праці» [3, с. 223–224].

У «Педагогічному словнику» М. Ярмаченко дає подібне визначення терміна «навчання» – це основний шлях одержання освіти, доцільно організований, планомірно і систематично здійснюваний процес оволодіння знаннями, уміннями і навиками під керівництвом педагогів, майстрів, наставників тощо. Тісно пов'язане з вихованням і проводиться в навчальних закладах та під час виробничої діяльності...» [13, с. 333].

У таблиці 1 наведено визначення педагогічної технології різними дослідниками.

Таблиця 1

Визначення терміна «педагогічна технологія»

Дослідник проблеми	Сутність терміну «педагогічна технологія»
Селевко Г.	забезпечення взаємодії складових педагогічного процесу, побудоване на наукових засадах, просторово в часі запрограмоване, що матиме передбачувані висновки роботи [17, с. 145–146].
Пехота О., Кіктенко А.	в загальнопедагогічному розумінні характеризує освітній процес як цілісний організм, який має дидактичну мету, зміст та методи. Окремо предметна технологія – поєднання методів навчання та засобів їх виконання визначеного сенсу навчання при викладанні певної навчальної дисципліни (методика викладання предмета). Локальна ж педагогічна технологія являє собою вирішення окремих питань навчальних і соціалізації особистості [11, с. 125–127].
Ярмаченко М.	поєднання засобів і способів відтворення теоретично обґрунтованих процесів дидактики і виховання, які успішно реалізують поставлені освітні цілі. Педагогічна технологія передбачає відповідно наукове обґрунтування, за якого ці цілі ставляться досить однозначно і збігається можливість об'єктивних поставлених вимірювань та підсумкової оцінки досягнутих результатів [13, с. 427].
Назарова Т.	галузь знань, що включає до себе методи, засоби навчання і теорію їх використання для досягнення цілей навчання [9, с. 22].
Падалка О., Нісімчук А., Смолюк О., Шпак О.	наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості школяра на основі позитивних загальнолюдських якостей і досягнень педагогічної думки та азів інформатики [12, с. 12].
Гончаренко С.	загалом цілісна система побудови та використання освіти і набуття знань, урахуваючи взаємодію педагогів, технічних засобів навчання з метою поліпшення засвоєних знань [3, с. 175].

Отже, будь-яка педагогічна технологія включає: наукову основу, просторово в часі запрограмовану на взаємодії складових педагогічного процесу, побудоване на наукових засадах, що передбачає результати; поєднання методів навчання та засобів їх

виконання визначеного сенсу навчання при викладанні певної навчальної дисципліни (методика викладання предмета) допомагає успішно реалізувати поставлені освітні цілі; є діяльним сценарієм, описом педагогічної роботи, моделлю системи дій педагога й учнів (студентів), які треба виконати під час організованого навчально-виховного процесу, що приводить до запланованого результату. Упровадження педагогічної технології в освітній процес географії дозволяє змінити процес навчання на краще.

Під час спілкування з учителями-практиками на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників виявлено, що в методиці географії накопичений значний досвід застосування технологій навчання, які використовуються під час вивчення курсу «Географія: регіони і країни» (див. рис. 1).

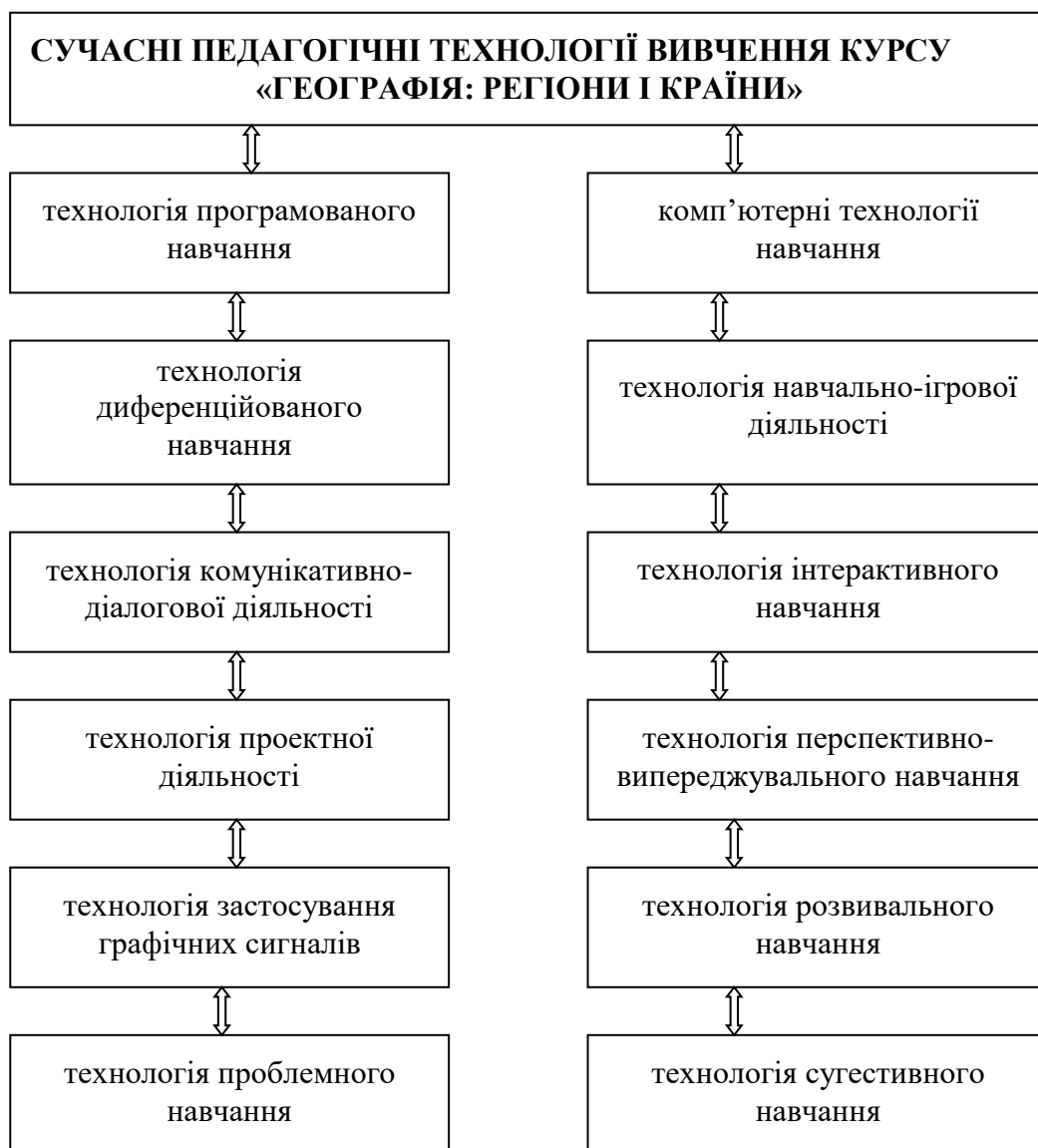

Рис. 1. Вивчення курсу «Географія: регіони і країни»
крізь призму сучасних педагогічних технологій

Технологія програмованого навчання – це технологія самостійного індивідуального навчання за задалегідь розробленою навчальною програмою з допомогою спеціальних засобів. Вона забезпечує кожному учневі можливість здійснення навчання відповідно до його індивідуальних особливостей. Розробники П. Гальперін, Л. Ланда, А. Матюшкін, Н. Тализіна та ін. вважають, що ця технологія спрямована на формування прийомів навчальної роботи, викладена у вигляді планів описів і характеристик географічних об'єктів [18, с. 2].

На думку Л. Вішнікіної, технологія комунікативно-діалогової діяльності вимагає від учителя творчого підходу до організації навчального процесу, оволодіння прийомами пошукової (евристичної) бесіди, умінь скеровувати діалог із класом за чітко визначеною метою. У географії є великі можливості для застосування «комунікативно-діалогової технології» [2, с. 8].

У темах кожного курсу чимало проблем, але питань для організації навчального диспуту під час вивчення курсу «Географія: регіони і країни» серед підлітків, на нашу думку, найбільше.

Технологія диференційованого навчання передбачає набуття учнями знань, умінь, навиків з урахуванням їхнього потенціалу й хисту, передбачає адаптацію освітніх можливостей до індивідуального потенціалу окремих учнівських груп. Розробники технології М. Гузик (внутрішньокласна (внутрішньопредметна) диференціація); І. Закатова (культуровиховна технологія диференційованого навчання за інтересами дітей) та ін. При її використанні під час вивчення курсу «Географія: регіони і країни» диференціюються завдання, засвоєння програмового матеріалу відбувається через послідовне проведення уроків із використанням лекційного матеріалу, комплексного семінарського заняття, підсумкового уроку, інтегрованого уроку з використанням міжпредметних зв'язків та ін. При формуванні групи враховуються особистісне ставлення школярів до навчання, ступінь навченості, інтерес до вивчення предмета, до особистості вчителя. Створюється навчальний матеріал, що різниться за рівнем складності, обсягом, методиками виконання завдань та діагностикою результатів навчання [12, с. 121–123].

При вивченні курсу «Географія: регіони і країни» учителі використовують технологію навчально-ігрової діяльності на підсумкових уроках та частково на уроках засвоєння нових знань. При застосування ігор з дидактичною метою, учні долають певні труднощі під час оволодіння навчальним матеріалом. Ігри активізують пізнавальну діяльність учнів.

Проблему використання технології навчально-ігрової діяльності досліджували педагоги, психологи і філософи: К. Ушинський, П. Блонський, С. Рубінштейн, Г. Спенсер, К. Бюлер, К. Гросс, Ж. Піаже, З. Фрейд і та ін.

Проведення уроку з використанням технології навчально-ігрової діяльності потребує попередньої підготовки. Треба обговорити коло питань і форму проведення. Повинні бути задалегідь розподілені ролі, визначені атрибути, компетентне журі. Обов'язковою є констатація результату гри [4, с. 3].

Уроки географії з використанням навчальної технології проектної діяльності – є частими в практиці учителів. Вибір цієї технології серед інших переважає тому, що вона орієнтує школярів на створення певного проєкту (продукту), а не на звичайне засвоєння нового матеріалу. Учень разом з учителем, з однокласниками, іноді

батьками виконує індивідуально чи в гурті певне дослідження, опираючись на попередньо набуті знання та вміння. Проблему проєктних технологій навчання розробляли І. Лернер, О. Коберник, А. Кузнецов та ін.

Тема проєктів при вивченні курсу «Географія: регіони і країни» різноманітна: демографічні, конфліктні проблеми в регіонах світу, екологічні, туристичні проєкти та ін. [12, с. 191–192].

Структуруванню складного навчального матеріалу, показу складних причинно-наслідкових зв'язків, кращому засвоєнню географії сприяють технології застосування графічних сигналів (листки опорних сигналів, структурно-логічні конспекти та структурно-інформаційні, фреймові схеми і т.д.), в основі яких лежить графічне моделювання, мнемонічні схеми, прийоми та правила, що являють собою наглядне відображення предмету (дії), яке використовується для полегшення довготривалого запам'ятовування інформації. Розробники – О. Аксьонова, П. Барабоха, М. Винокур, Л. Вішнікіна, С. Коберник, Л. Підоріна, О. Скуратович, В. Шаталов та ін. [2, с. 9].

Суть технології перспективно-випереджаючого навчання полягає у попередньому пробному вивченні найскладнішого матеріалу задовго до його проходження за програмою (ознайомлення з поняттями майбутньої теми, потім їх уточнення й узагальнення матеріалу, на основі чого відкриваються нові перспективи, розвиваються мисленнєві прийоми). У педагогічну теорію і практику випереджувальне навчання ввела педагог-новатор С. Лисенкова [8, с. 4–56].

На думку Браславської О. В., Герасименко О. В., «...метод випереджувального навчання на уроках географії сприяє формуванню предметних географічних компетенцій та компетентностей, удосконаленню педагогічної техніки вчителя та формуванню прийомів навчально-пізнавальної діяльності учнів, що забезпечує плідну взаємодію вчителя та учнів. Для розвитку комунікативної компетентності як на уроці, так і при підготовці випереджувальних завдань використовуються групові, інтерактивні форми роботи» [1, с. 265].

В основі навчальної технології розвивального навчання, розробленої під керівництвом психологів Д. Ельконіна і В. Давидова, є вироблення в школярів умінь вчитися (тобто вміння вчити себе самостійно). Для виконання самостійної роботи школярам необхідно ставити певні пізнавальні завдання, які мають формувати в учнів допитливість, бажання знаходити певну інформацію в різних інформаційних джерелах. Вирішення конкретних завдань має ґрунтуватися на проблемних питаннях учителя на кшталт: «Скажи, що ти знаєш про регіон, країну?» або «Сьогодні у світі розповсюджується незнайомий вірус Covid-19. Які країни він найбільше вразив. Що ти знаєш про них?». Учитель виправляє помилки у відповідях учнів, доповнює цікавими фактами. Виконання завдання, як правило супроводжується виконуваною разом з учнями технологією застосування графічних сигналів. Вагомою перевагою технології розвивального навчання є розвиток теоретичного та практичного мислення, колективна робота учнів при виконанні задач [6, с. 27].

Високу ефективність технології проблемного навчання відзначають учителі географії. В її основі лежить те, що вчитель учить логічно думати, робити наукові висновки, застосовувати творчі підходи до пізнання. Так забезпечуються міцні знання, оскільки матеріал, індивідуально засвоєний учнем, має стійке, емоційне запам'ятовування, сприяє впевненості у власних силах, елементарним навичкам

пошукової, дослідницької навчальної роботи; допомагає з цікавістю позитивно сприймати не лише географію як навчальний предмет, а й дидактику та виховання взагалі. Розробники Дж. Дьюї, І. Лернер, М. Махмутова та ін. [12, с. 55–59].

В основі технології сугестивного навчання лежить принцип залучення до освітнього процесу чуттєво-емоційної сфери учнів. Розробником технології сугестивного навчання є Г. Лозанов. Механізм використання вище зазначеної навчальної технології на уроках географії розробив С. Пальчевський. Суть технології сугестивного навчання в тому, що під час навчання використовують комплексно вербальні і невербальні, зовнішні і внутрішні засоби сугестії, що створює особливу інформаційно-психологічну атмосферу, пов'язану з формуванням асоціативних зв'язків. Учитель, наприклад, під час навчання курсу «Географія: регіони і країни» для опису країн, певних регіонів використовує уривки з художніх творів О. Генрі, Дж. Діккенса, С. Єсеніна, В. Пікуля, Л. Українки, Т. Шевченка, живопис і навіть музику, хореографію європейських, китайських, японських, американських митців та запахи і продукти харчування для ефективного впливу на емоції та почуття учнів з метою організації навчальної діяльності без примусу [2; 10].

Комп'ютерні технології навчання, на думку С. Коберніка, «...застосовуються повсюди. Нині в загальноосвітніх навчальних закладах України вже відбувся перехід від епізодичного і фрагментарного застосування комп'ютерних технологій, коли комп'ютер використовувався для розв'язання лише окремих дидактичних завдань, ...до монотехнологічного» [5, с. 37].

Учителі спільно з старшокласниками використовують комп'ютер на всіх етапах навчання, поєднуючи технології проблемного, розвивально, диференційного, інтерактивного навчання тощо.

Використання комп'ютерних технологій на уроках географії досліджували М. Дубницький, Н. Максименко, С. Кобернік, А. Смертіна, О. Тараненко, С. Тригуб, І. Фесенко та ін.

Дидактична мета технології інтерактивного навчання передбачає взаємне навчання, що пов'язує партнерство між учителем і учнем на основах взаємності, так званої «об'єкт-суб'єктної» взаємодії, в основі якої демократизація, партнерство, гуманізація на основі диференційованого підходу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Розробники О. Пометун, Л. Пироженко та ін. [14, с. 24–26].

Використовуючи технології інтерактивного навчання, як правило, учні виконують вправи «Мікрофон», «Два – чотири – всі разом», «Ажурна пилка», «Карусель», «Акваріум», «Розв'язування вузлів», «Кути», «Спектр», «Коло ідей», «Навчаючи-вчуся» та ін. Вони підвищують працездатність, виховують навички взаємоконтролю, самоконтролю, готують до практичної трудової діяльності [7, с. 14–156].

Під час дослідження було проведено анкетне опитування методом інтерв'ю 20 слухачів курсів післядипломної освіти зі спеціальності 014.07. Середня освіта (Географія), метою якого був намір отримати більше інформації про педагогів, виявити, які педагогічні технології найбільше застосовують учителі в повсякденній практиці проведення уроків курсу «Географія: регіони і країни», виявити стан використання педагогічних технологій у закладах загальної середньої освіти.

Під час дослідження було виявлено, що з 20 респондентів 3 мають педагогічний

стаж роботи до 5 років, 9 – до 10 років, 8 – понад 20 років. Кваліфікаційну категорію «спеціаліст» мала 1 особа, «спеціаліст другої кваліфікаційної категорії» – 3 особи, «спеціаліст першої кваліфікаційної категорії» – 7 осіб, «спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії» – 3 особи, «спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії», педагогічне звання «старший учитель» – 4 особи, «спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії», педагогічне звання «вчитель-методист» – 2 особи.

Проведене анкетування серед учителів дало такі результати: технологію комунікативно-діалогової діяльності учнів, комп'ютерні технології, технології інтерактивного навчання використовують щоденно 20 з опитаних, технологію програмованого навчання застосовують 18 респондентів, технологію ігрової діяльності – 17, технологію проблемного навчання – 16, технологію застосування графічних сигналів, запис структурно-логічних конспектів – 11, технологію диференційованого навчання – 8, технологію перспективно-випереджувального навчання – 6, технологію сугестивного навчання – 5, технологію проєктної діяльності – 4, технологію розвивального навчання – 3.

Опитування показало, що вчителі при вивченні курсу «Географія: регіони і країни» найчастіше використовують комунікативно-інформаційні технології навчання, технології інтерактивного навчання, потребують методичного удосконалення технології сугестивного, розвивального навчання, проєктної діяльності.

Отже, у творчій роботі вчителя завжди є простір для педагогічного пошуку вдосконалення освітнього процесу як поміж традиційних технологій навчання, так і пошук нових методик, більш затребуваних теперішніми учнями на новому технологічному рівні сучасних педагогічних технологій, особливо актуальними є при вивченні географії сьогодення, а саме курсу «Географія: регіони і країни».

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні новаторських технологій навчання та вітчизняного та зарубіжного досвіду, їх запровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Браславська О. В., Герасименко О. В. Випереджувальне навчання – необхідна умова для формування предметних географічних компетентностей учнів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*. 2018. Вип. 9. С. 259–265.
2. Вішнікіна Л. П. Нові навчальні технології в географії. *Краєзнавство. Географія. Туризм*. 2007. № 1. С. 7–10.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
4. Ігрові технології на уроках. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/759/> (дата звернення: 17.03.2020).
5. Кобернік С. Г. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання географії в загальноосвітній школі. *Комп'ютерні технології навчання*. 2015. № 2. С. 36–39.
6. Колісник Л. В. Технології інтерактивного навчання на заняттях з педагогіки: метод. посіб. Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. 201 с.
7. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань: ПП Жовтий О. О., 2008. 328 с.
8. Лысенкова С. Н. Методом опережающего обучения: кн. для учителя: из опыта работы. Москва: Просвещение, 1988. 192 с.
9. Назарова Т. С. Педагогические технологии: новый этап революции. *Педагогика*. 1997. № 3. С. 21–27.

10. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
11. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. 256 с.
12. Падалка О. С., Нісімчук І. О., Смолюк І. О., Шпак Т. О. Педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Просвіта, 1995. 253 с.
13. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
14. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивне навчання, як сукупність технологій. *Сільська школа України*. 2004. № 16–17. С. 24–31.
15. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (дата звернення: 18.03.2020).
16. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 18.03.2020).
17. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учебн. пособ. для педагог. вузов и институтов повыш. квалифик. Москва: Народное образование, 1998. 255 с.
18. Технологія програмового навчання, її суть та особливості. URL: <http://ifreestore.net/4756/21/> (дата звернення: 17.03.2020).

REFERENCES

1. Braslavskaya, O. V., Herasymenko, O. V. (2018). Vyperedzhuvalne navchannia – neobkhidna umova dlia formuvannia predmetnykh heohrafichnykh kompetentnostei uchniv. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Heohrafichni nauky. Issue 9, 259–265* [in Ukrainian].
2. Vishnikina, L. P. (2007). Novi navchalni tekhnolohii v heohrafii. *Kraieznavstvo. Heohrafiia. Turyzm, 1, 7-10* [in Ukrainian].
3. Honcharenko, S. U. (1997) *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
4. Ihrovi tekhnolohii na urokakh. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/759/> [in Ukrainian].
5. Kobernyk, S. H. (2015). Osoblyvosti vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u protsesi navchannia heohrafii v zahalnoosvitnii shkoli. *Komp'uterni tekhnolohii navchannia, 2, 36–39* [in Ukrainian].
6. Kolisnyk, L. V. (2011). Tekhnolohii interaktyvnogo navchannia na zaniattiakh z pedahohiky: metodychni posibnyk. Uman: PP Zhovtyi [in Ukrainian].
7. Komar, O. A. (2008). Pidhotovka maibutnykh uchyteliv pochatkovoii shkoly do zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii. Teoretyko-metodychni aspekty. Uman: PP Zhovtyi [in Ukrainian].
8. Lysenkova, S. N. (1988). Metodom operezhayushchego obucheniya: kn. dlya uchytelya: iz opyta raboty. Moskva: Prosveshcheniye [in Russian].
9. Nazarova, T. S. (1997). Pedagogicheskiye tekhnologii: novyy etap revolyutsii. *Pedagogika, 3, 21–27* [in Russian].
10. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednioi shkoly. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
11. Osvitni tekhnolohii. (2003). O. M. Piekhoty (Ed). Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
12. Padalka, O. S., Nisimchuk, I. O., Smoliuk, I. O., Shpak, T. O. (1995). Pedahohichni tekhnolohii. Kyiv: Prosvita [in Ukrainian].
13. Pedahohichnyi slovnyk. (2001). M. D. Yarmachenka (Ed.). Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
14. Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2004). Interaktyvne navchannia, yak sukupnist tekhnolohii. *Silska shkola Ukrainy, 16–17, 24–31* [in Ukrainian].
15. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> [in Ukrainian].
16. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> [in Ukrainian].
17. Selevko, H. K. (1998). Sovremennyye obrazovatelnyye tekhnologii. Moskva: Narodnoye obrazovaniye [in Russian].
18. Tekhnolohiia prohramovoho navchannia, ii sut ta osoblyvosti. URL: <http://ifreestore.net/4756/21/> [in Ukrainian].